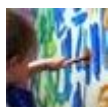

Rozvíjíme grafomotorické schopnosti předškoláků

Pro předškolní dítě, které se na konci školního roku rozloučí se školkou, je velmi důležitá kvalitní příprava na školu.

Za několik týdnů jde k zápisu a za pár měsíců usedne ve školní lavici. Možná už má doma ve skříni aktovku a penál. A většinou se do školy opravdu těší. Kdo to je? Předškolák.

Pro předškolní dítě, které se na konci školního roku rozloučí se školkou, je velmi důležitá kvalitní příprava na školu. A ta obsahuje i grafomotorickou průpravu, která je předpokladem úspěšného nácviu „opravdového“ psaní. I když my dospělí často píšeme hlavně na počítači, je podle PaedDr. Aleny Váchové z katedry pedagogiky a psychologie Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích schopnost čitelně a dostatečně rychle psát pro život hodně důležitá. „Psaní je jeden ze způsobů komunikace. V předškolním věku se pro něj vytváří předpoklady – souhra očí a ruky i samotné pohyby se postupně zjemňují a zdokonalují natolik, že je dítě schopné stále přesnějšího napodobení linie i rozlišování abstraktních tvarů písmen. Stoupající počet poruch u dětí i současný způsob života – celkový nedostatek pohybu a menší zaměstnávání rukou – vedou k tomu, že vývoj grafomotorických schopností často neprobíhá bez problémů. Mateřská škola by ho měla co nejvíce podporovat,“ vysvětluje odbornice. „Chceme přece, aby děti byly dobře připravené na školní učení, aby jim šlo ve škole psaní a potíže s ním jim nekomplikovaly život v prvních letech školní docházky,“ dodává odbornice.

Ve světické mateřské škole začínají s grafomotorickými cvičeními u dětí, které dosáhly věku předškoláka. „Kromě hlavního cíle, kterým je uvolnění zápěstí pro budoucí psaní, se zaměřujeme na správné sezení u stolku (děti mají tendenci se různě kroutit, křivit, sedět na skrčených nohou), správné rozložení rukou, držení tužky (poměrně dost dětí neumí tužku správně držet), na správné zacházení s ní (netlačit na ni),“ popisuje ředitelka MŠ Světice Leonarda Chaloupková. „Při těchto cvičeních se děti učí zklidnit se, soustředit se na činnost, být pečlivé, trpělivé. S mladšími dětmi také uvolňujeme zápěstí, ale spíše v rámci výtvarných činností, při vybarvování. Máme omalovánky pro každé z dětí a také jednotlivé listy o formátu A4 s jednoduššími obrázky. Tyto listy jsou dětem volně přístupné. Děti si je rády berou a vybarvují.“

Eva Gardošová z tábořské školky Hastrmánek říká, že mnohé děti nemají zafixované správné držení tužky. „Také koordinace ruky se zrakem, sluchem a hmatem je u některých dětí na špatné úrovni. Při práci s pracovním listem pak často zdržuje opravování dětí při držení tužky nebo pastelky. Grafomotorická cvičení nabízíme několikrát týdně, vždy jsou stejně jako pracovní listy totožná s tématem,“ líčí Eva Gardošová, jak to chodí u nich. Možná že by se této obtíži dalo čelit způsobem, který má zavedený MŠ Světice. Pokud mladším dětem dáme k volnému použití různé jednoduché obrázky a budeme průběžně sledovat, jak drží tužku či pastelku, mohou samy přirozeně dospět k tomu, že při grafomotorickém nácviu už nebudou mít s držetím tužky takové problémy.

Rozvoj grafomotoriky v projektech

Určitě víte, že rozvíjení grafomotorických schopností budoucích školáků není založeno pouze na práci s různými grafickými listy. Děti rozvíjejí své schopnosti vnímání a rozpoznávání tvarů, plynulého vedení linky a jemnou motoriku i pomocí her s drobnými předměty a přírodninami. Pedagožka Jana Doležalová, která je autorkou knihy *Rozvoj grafomotoriky v projektech*, připravila řadu ucelených souborů činností, které lze využít při práci s předškolními dětmi. Předškoláci se během nich přirozeně seznamují se všemi činnostmi, které jsou důležité pro budoucí psaní.

Alena Váchová ještě doplňuje, že správné držení tužky hodně závisí na tom, jak uvolněné či tuhé zápěstí dítě má. „Grafomotorika vychází z pohybů celého těla, význam má uvolnění ramenního, loketního a zápěstního kloubu. Souhru zraku a pohybů ruky rozvíjíme i takovými činnostmi, jako je házení a chytání, konstruování nebo sebeobsluha. Pohyblivosti prstů i správnému držení tužky pomáhají také prstová cvičení. Všechny učitelky mají zásobu her s prsty, většinou doprovázených říkankami, které mají děti v oblibě,“ uvádí odbornice z PF JU. „Dáváme dětem příležitost ke grafickým činnostem s různými materiály. Kromě běžných pastelek, tužek, fixů využíváme prstové barvy, prstové štětce, štětce namočené do barvy nebo do vody, kreslíme špejlí, dřívkem, molitanem upnutým v prádlovém kolíku, prstem v krupičce na barevném tácku...“ A podle Aleny Váchové děti tyhle sice trochu špinavé, ale velmi zábavné činnosti rozhodně baví. „Zajímavým barvám, dlouhému pruhu balicího papíru na zemi, pískovniče nebo holicí pěně nastříkané na zrcadlo odolá málokdo.“

Pravidelnost pomáhá

Jak často by se měla do programu zařazovat grafomotorická cvičení? Podle Aleny Váchové by to mělo být tak často, jak to konkrétní skupina dětí potřebuje. „Učitelka by měla mít grafomotorická cvičení připravena pro každý den, není však vůbec nutné, aby je prováděly všechny děti. Dítě, které má zařazené správné držení tužky a grafomotorické dovednosti jsou u něj dostatečně rozvinuté, nepotřebuje žádná speciální cvičení, stačí mu běžné hry a výtvarné činnosti. Je ale pravděpodobné, že v každé třídě mateřské školy jsou děti, které potřebují v této oblasti individuální péči – nedrží zatím dobře tužku, příliš na ni tlačí, při omalovávání přetahují, nedaří se jim vést čáru tak, jak chtějí,“ vysvětluje Alena Váchová. Ve světické mateřské škole mají grafomotoriku na programu dvakrát týdně, ale činnostem, při kterých se kreslí a maluje, se věnují denně. „Každý předškolák má svůj pracovní sešit a kromě toho využíváme zábavné úkoly z publikací nebo časopisů a tato cvičení jsou pak na jednotlivých listech. Kromě toho, že píšeme tužkou, také "píšeme" prstem ve vzduchu nebo kamarádovi na záda (kruhy, vlnovky, co koho napadne). Kamarád pak hádá, co to bylo,“ vypráví Leonarda Chaloupková. Dodává, že děti potřebují vědět, proč dělají grafomotorická cvičení a k čemu jim nácvik je. „Na začátku školního roku si s předškoláky povídáme o tom, že za rok půjdou do školy a tam se budou učit psát, číst a počítat. A že si vyzkoušíme, jak by jim psaní šlo v posledním roce mateřské školy. Ve škole už to pak budou umět, budou mít radost z dobrých známek a jistě budou úspěšné i v životě. Zařazujeme krátká cvičení a důsledně dbáme na správné sezení u stolku.“

Když to nejde lehce

A jak pomoci dětem, které si s tužkou a pastelkou nerozumí tak, jak by bylo třeba? „Tyto děti potřebují trénovat co nejčastěji, každý den provádět grafickou činnost a k ní by se měla přidat další aktivita, která dobrou grafomotoriku podporuje, například prstová cvičení,“ doporučuje Alena Váchová. „V případě těchto dětí je "zakopaný pes" v tom, že zpravidla nemají grafické aktivity v oblíbenosti – velmi dobře cítí, že jim příliš nejdou, a kdo by měl rád neúspěch. A tady záleží na tom, jak ho učitelka získá,“ radí Alena Váchová, jakou strategii práce zvolit. „Učitelka může využít toho, co dítě dělá rádo – stavitel hradu se pak nechá nalákat ke kreslení vlajky či erbu, plánu hradu, podzemních chodeb nebo cesty k ukrytému pokladu. Dobrou zkušenost mám také s jednáním "na rovinu". Když dítě ví, že držení tužky není správné, a domluvíme se spolu, že každý den na chvíli bude trénovat, často přijde samo se slovy "Tak já jdu na to". Na učitelce pak ale je, aby z těchto cvičení mělo dobrý pocit, proto hledám takové, které ho zaujmou, střídám náměty a materiály. Také vždy ocením sebemenší úspěch i jeho snahu. U těchto dětí je oblíbená tzv. řízená kresba, při které napodobují postupně jednotlivé čáry podle vzoru učitelky, nejraději také podle říkanky. Výsledek bývá zdařilejší než jejich obvyklé výtvarné práce, proto mívají z těchto kreseb potěšení a často kresbu chtějí i několikrát opakovat,“ konstatuje Alena Váchová. Pokud se nám povede děti získat pro grafomotorické činnosti a ony z nich mají opravdu radost, jsme na dobré cestě k tomu, že jim psaní nebude připadat jako zbytečná a otravná činnost.

Jak budou naše děti psát?

I když se nám možná zdá, že technický pokrok spěje k tomu, že psací písmo skončí „na smetišti dějin“, řekla bych, že schopnost umět dostatečně čitelně a rychle psát rukou se nikomu neztratí. Je otázka, jestli nové písmo Comenia Script, které se nyní ověřuje v několika desítkách školních tříd, je cestou, kudy se bude naše psaní ubírat. Podle Evy Gardošové z tábořské MŠ Hastrmánek je nové písmo vhodné pro děti se specifickými poruchami učení, kterým dělá běžné, spojitě písmo potíže. „Nespojované školní písmo je ale fyzicky náročnější. Při psaní bolí ruka, protože písmenka nenavazují. I když v dnešní době počítačů nebude krasopis prioritou při kontaktu s lidmi, patří k našemu čestství, protože se vyvíjel jako naše historie. I když je Comenia Skript odrazem barokního písma, nemusí to znamenat krok dopředu,“ říká Eva Gardošová.

Leonardě Chaloupkové se písmo velmi líbí, ale není si jista jeho praktičností. „Neumím si představit, jak bych při nějaké schůzi stihla sledovat řeč a dělat si poznámky malováním jednotlivých písmen. Připadá mi to jako malování čínských znaků, tudíž pro život nepříliš praktické. Uvidíme, jakou zkušenost budou mít školy, které písmo zkoušejí,“ říká ředitelka MŠ Světice. I Alena Váchová si myslí, že otázka nového psacího písma není jednoduchá. „Nějaká změna písma musí postupně přijít, všechno kolem nás se vyvíjí. My také píšeme jinak než naše babičky a kroužení kudrlinek bychom považovali za ztrátu času. Když se nám ale takové písmo dostane do rukou, můžeme nejen obdivovat jeho krásu, ale i porozumět jeho obsahu. Pokud by se naši vnuci učili ve škole novému písmu, naše dopisy by si nepřečetli. Nebyli by pak částečně negramotní? Vnímám také vážně upozorňování některých psychologů o vlivu nového nespojovaného písma na psychiku. V současné době bych tedy k tak radikální změně nepřistoupila,“ říká Alena Váchová.

Debatu o psacím písmu uzavírá Leonarda Chaloupková. „Dnešní uspěchaná, hektická doba, kdy je člověk uhoňený technickým pokrokem, nás přímo svádí k povrchnosti. V letu se

dotkneme nějaké věci, záležitosti, nemáme čas se jí zabývat, promyslet, strávit nad ní pár chvil, protože letíme dál k jiné věci... Proto soudím, že písmo a ruční psaní nás mohou malinko přibrzdit a donutit přemýšlet nad obsahem toho, co píšeme. Díky za něj!“ říká.

Jak držíš tu tužku?

Pro grafomotorické činnosti je důležité správné držení tužky. Přestože je možné naučit to už dvouleté dítě, rodiče se často soustředí na jiné dovednosti a po příchodu do mateřské školy se učitelky snaží o navození a fixaci správného držení tužky. Pokud se jim podaří získat pro spolupráci rodiče, jde to rychleji a lépe. Důležité je seznámit je s významem správného držení tužky. Rodiče někdy překvapí, že je důležité nejen k tomu, aby dítě ve škole dobře psalo, ale také k tomu, aby se mu psalo co nejpohodlněji a nebylo brzy unavené. Správnému držení tužky napomůže také nácvik „štipky“ – bříška palce a ukazováku na sebe (kukátko, trhání papíru na kousky, sbírání drobných předmětů, děláni „placiček“ z modelíny...). Pak učíme děti „špetku“, tj. bříška palce, ukazováku a prostředníku na sebe (solení, ptačí zobáček...), a z ní nacvičíme správné držení. Pomůžou nám v tom trojúhelníkové tvary pastelky a tužek, kterých je nyní na trhu dostatek v různých velikostech. Myslíme i na správné sezení, výška vodorovné plochy by měla být ve stoji i vsedě taková, aby dítě mělo ruku, kterou kreslí, v lokti pokrčenou do pravého úhlu.

PaedDr. Alena Váchová, katedra pedagogiky a psychologie Jihočeské univerzity, České Budějovice